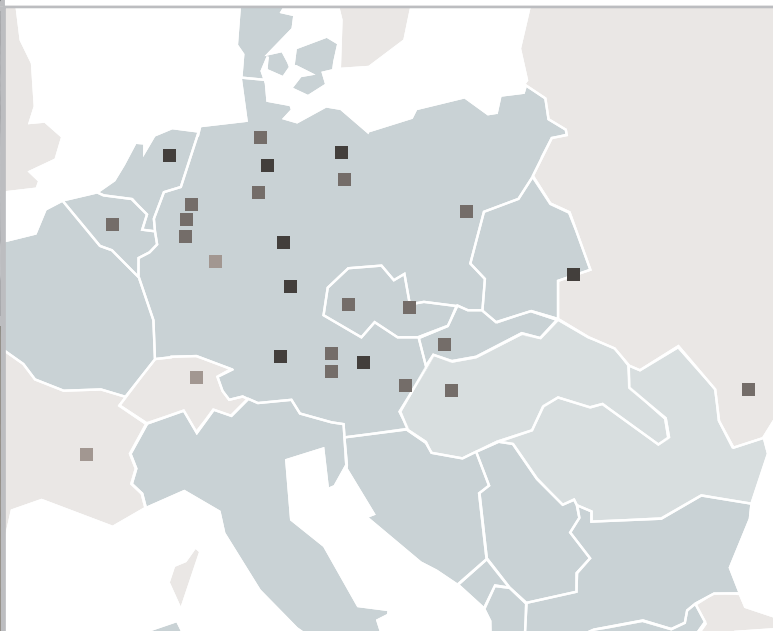
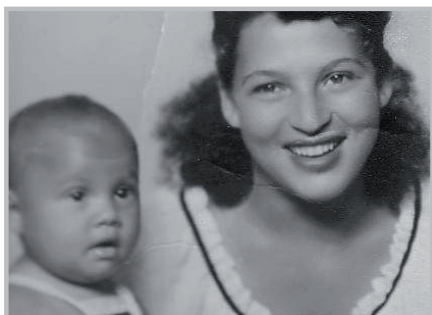

Losy europejskich Romów i Sinti w czasie Holokaustu

PODRĘCZNIK DLA NAUCZYCIELI

Autorzy: Gerhard Baumgartner, Irmgard Bibermann, Maria Ecker, Robert Sigel

www.romasintigenocide.eu

Struktura materiałów dydaktycznych	3
Romowie: największa mniejszość Europy	5
Dodatkowe informacje na temat poszczególnych kart ćwiczeń	10
Praca z biografiami	20
Biografie: wskazówki do nauczania	22
Praca z fotografiami	28
Metody pracy z fotografiami	30
Jak możemy dekonstruować historyczne perspektywy, oparte na stereotypach?	41

Impressum:

Autorzy: Gerhard Baumgartner, Irmgard Bibermann, Maria Ecker, Robert Sigel

Zespół redakcyjny: Maria Ecker, Karen Polak, Werner Dreier

Grafika: Sabine Sowieja

**_erinnern.at_
Kirchstraße 9/2
6900 Bregenz**

STRUKTURA MATERIAŁÓW DYDAKTYCZNYCH Gerhard Baumgartner

Karty ćwiczeń na stronie romasintigenocide.eu przedstawiają główne tematy i wydarzenia, związane z ludobójstwem europejskich Romów i Sinti. Wyboru tematów dokonano w ścisłej współpracy z licznymi organizacjami Romów i Sinti z krajów europejskich oraz z pomocą wielu historyków z omawianych państw.

Karty ćwiczeń odnoszą się wyłącznie do tych krajów, w których Romowie i Sinti byli prześladowani i mordowani pomiędzy rokiem 1933 i 1945.

Każda z nich poświęcona jest ważnemu wydarzeniu lub ważnemu wątkowi związanemu z omawianymi prześladowaniami, który jest zaznaczony w tytule konkretnej części i zilustrowany za pomocą odpowiednio dobranej fotografii. Poza krótkim tekstem wprowadzającym, w każdej karcie ćwiczeń znajdują się dodatkowe informacje w rubryce „Czy wiesz, że...”, sugestie i wskazówki pomocne w samodzielnej pracy nad wybranym tematem w punkcie „zadanie do wykonania” oraz przypisy do źródeł, z których pochodzą fotografie. Oś czasu w lewym marginesie karty wskazuje rok lub okres, w którym zrobiono fotografię.

Karty ćwiczeń są pogrupowane w pięć rozdziałów. Karty ćwiczeń w rozdziale A przybliżają sytuację europejskich Romów i Sinti na początku XX wieku.

Rozdział B przedstawia główne wątki, związane z prześladowaniami i marginalizacją Romów i Sinti przed dojściem do władzy narodowych socjalistów. Rozdział C ilustruje wzrastające i coraz bardziej radykalne i systematyczne prześladowania Romów i Sinti przez narodowych socjalistów, natomiast karty ćwiczeń w rozdziale D poświęcone są głównym wydarzeniom, związanych z ludobójstwem Romów i Sinti przez narodowych socjalistów i współpracujących z nimi organizacji faszystowskich. I wreszcie rozdział E dotyczy sytuacji tych, którym udało się przeżyć ludobójstwo, ich walki o przyznanie statusu ofiar i rekompensaty za poniesione krzywdy, jak również kwestie związane z kulturą upamiętniania.

Dodatkowo, czytelnicy poznają Karla Stojkę, który towarzyszy im poprzez kolejne rozdziały, umieszczone na wymienionej stronie. Różne etapy jego życia obrazują bardzo dobrze udokumentowaną biografię losów tej pochodzącej z Europy romskiej rodziny - od 1930 roku poprzez lata prześladowań podczas okresu nazistowskiego aż do czasów współczesnych. Karty ćwiczeń zawierają również więcej informacji biograficznych, dotyczących indywidualnych historii Romów i Sinti, takich jak Sofia Taikon i Zoni Weisz (patrz także „Praca z Biografiami”).

Na początku każdego rozdziału znajduje się mapa, która może być używana do zlokalizowania miejsca konkretnego omawianego zdarzenia. Większość miejsc przedstawionych na mapach to tereny obozów koncentracyjnych. Kliknięcie na nie przenosi do karty ćwiczeń, dotyczącej tego konkretnego obozu koncentracyjnego. Mapy pokazują obozy koncentracyjne o największym znaczeniu historycznym; znaleźć też można tylko wybrane przykłady z wielu ówczesnych obozów internowania i zatrzymania.

ROMOWIE: NAJWIĘKSZA MNIEJSZOŚĆ EUROPY Gerhard Baumgartner

Szacuje się, że współcześnie w Europie mieszka około 8 milionów Romów i Sinti. Mówią różnymi językami, czasem zupełnie odmiennymi. Chociaż wszystkie te języki mają wspólne, indyjskie korzenie oraz zapożyczenia z języków: perskiego, greckiego i ormiańskiego - stały się one odrębne w trakcie ich rozwoju, podobnie jak w przypadku wszystkich dużych grup językowych.

W Północnej i Zachodniej Europie dominują różne dialekty sintowskie, podczas gdy w Europie Środkowej i Południowej języki romskie były pod silnym wpływem otaczających języków, takich jak albański i turecki na Bałkanach, a także rumuński, węgierski i języki słowiańskie.

Większość europejskich Romów i Sinti mieszka w krajach Europy Środkowej czy na Bałkanach, w takich krajach jak: Węgry, Słowacja, Czechy, Bułgaria i Rumunia. W ostatnich kilku latach państwa te stały się członkami Unii Europejskiej lub są w procesie negocjacji członkowskich. Istnieją ogromne rozbieżności pomiędzy danymi dotyczącymi liczebności Romów w oficjalnych spisach ludności i szacunkach publikowanych przez niezależne organizacje, zajmujące się prawami człowieka oraz organizacje reprezentujące Romów i Sinti. Oficjalne dane oparte są częściowo na języku, którym posługują się członkowie danej społeczności, niemniej jednak nie wszyscy członkowie społeczności Romów i Sinti posługują się językiem romskim.

W wyniku traumatycznych doświadczeń podczas Holokaustu oraz wciąż obecne współcześnie prześladowania i dyskryminację, wielu członków i członków tej mniejszości nie chce być rejestrowanych jako Romowie lub Sinti. Jako że ich własne postrzeganie siebie i to, jak są postrzegani na zewnątrz swojej grupy często się różni, ekspertom niezwykle trudno jest „zdefiniować”, kto powinien być uznany za Romów lub Sinti. W niektórych krajach Europy Zachodniej i Północnej grupy Romów i Sinti czasami łączone są z innymi grupami wędrownymi, takimi jak Tinkers w Irlandii, czy Wędrowcy w Wielkiej Brytanii lub Jenisze w zachodniej Austrii, południowych Niemczech, północnych Włoszech i Szwajcarii. Nie ma jednoznacznej odpowiedzi, zarówno wśród naukowców, jak również wśród wspomnianych mniejszości, czy społeczności te powinny czy też nie być włączane do europejskich Romów i Sinti.

Historia

Uznaje się, że europejscy Romowie i Sinti pochodzą z północno-wschodnich Indii, gdzie do dzisiaj żyją grupy powiązane z nimi kulturowo i językowo. Między V i XI wiekiem miało miejsce wiele fal migracyjnych z tego regionu do Persji i Bizancjum. Jest to również okres, w którym wiele zapożyczeń z języka perskiego, ormiańskiego i greckiego trafiło do języków romskich. Odpowiedniki angielskiego słowa „gypsy” w języku niemieckim („Zigeuner”) i językach romańskich (np. włoski „Zingari”, hiszpański „Gitanos”, francuski „Gitans”) również datuje się na ten sam okres, w którym Romowie przyjęli chrześcijaństwo w Bizancjum. W tamtych czasach greckie słowo „atzinganos” zostało przyjęte jako określenie tak zwanych „nietykalnych” - albo chrześcijańskich pustelników albo ludzi żyjących poza jurysdykcją władz lokalnych. Można więc powiedzieć, że wspomniane określenia w językach romańskich i języku niemieckim wskazywały na szczególny status prawny, który Romowie otrzymali w dniu ich przybycia do Europy i w niektórych przypadkach posiadali aż do XVII wieku włącznie. W społeczeństwach większościowych do dziś takie słowa jak „Zigeuner”, „Zingari” itd. wciąż przywołują negatywne stereotypy. Dlatego też słowa te są nie do zaakceptowania dla większości Romów i Sinti, którzy uważają je za pejoratywne.

Pomimo że pierwsza wzmianka o Romach w Konstantynopolu jest datowana na rok 810, dopiero w XIV wieku miały miejsce ich pierwsze duże ruchy migracyjne do Europy. Jednym z obszarów, który został przez nich zasiedlony były tereny w regionie Peloponezu zwanego również „Małym Egipcem”. To właśnie dlatego wielu Romów i Sinti po przybyciu do Europy Zachodniej określało się jako „Egipcjanie”. Angielskie słowo „gypsy” to skrócona forma słowa „Egipcjanin”. Określenie „Egipcjanie” można również wytłumaczyć tym, że niektóre grupy Romów i Sinti przybyły do Europy na Półwysep Iberyjski poprzez Egipt i Afrykę Północną.

Po upadku państw krzyżowych na terenie Palestyny i Azji Mniejszej duża liczba „Cyganów” przedostała się do Europy Zachodniej wraz z powracającymi armiami. Ich potomkowie dziś nazywają siebie Sinti – określeniem, którego pochodzenie nie zostało jeszcze całkowicie wyjaśnione. To oni właśnie często nazywali się „szlachtą” lub „egipskimi książętami”, choć byli zapewne po prostu wolnymi ludźmi, a nie poddanymi jakiegoś lorda. Przez wieki służyli albo jako muzycy albo najemnicy, płatnerze i czy wytwórcy dzieł dla armii najemników. Jednakże wraz z wprowadzeniem armii narodowych w XVII wieku, wolni Sinti byli coraz bardziej wypierani, ich grupy uznane za nielegalne, aż w końcu prześladowano ich jako „złodziei”.

Większość Romów żyjących w Europie Środkowej i Wschodniej przeniosła się do państw, w których dziś mieszkają, w trakcie wojen tureckich. W wielu przypadkach miejsce ich osiedlania wyznaczane było przez władców chrześcijańskich. Przykładem tego jest list żelazny wydany w 1423 roku przez węgierskiego króla Zygmunta, który zawiera gwarancję bezpiecznego przejazdu w granicach cesarstwa dla jego „wiernego Władysława i Cyganów, którzy mu podlegają”. Pewnej liczbie Romów nawet udało się wznieść w szeregi szlachty, a w 1595 roku Rom Stefan Răzvan objął urząd wojewody w Mołdawii. Większość Romów w Rumunii jednak doświadczyła obniżenia swojego statusu do poddaństwa i niewoli, z której Romowie nie zostali wyzwoleni aż do 1859 roku.

Odkrycie, że Romowie prawdopodobnie pochodzą z Indii zostało dokonane przez protestanckiego duchownego z Győr na zachodzie Węgier. Podczas studiów w Leiden w Niderlandach spotkał kilku studentów z Indii, a ich język przypominał mu język Romów, żyjących w jego rodzinnym mieście. W 1763 roku ogłosił to odkrycie w jednej z wiedeńskich gazet.

Większość romskich grup w Europie Wschodniej prowadziło osiadłe życie. W wielu miastach, takich jak Sztambuł, zajmowali odseparowane części przedmieść. W XVIII wieku cesarzowa Maria Teresa i jej syn Józef II podjęli kilka prób, aby zmusić wędrownych Romów do osiadłego trybu życia. Cesarskie dekrety w sprawie przydzielenia Romom ziemi zostały wydane w 1771 i 1782 roku. Jednocześnie jednak, zostali oni pozbawieni swoich koni i zmuszeni do wykonywania pracy jako robotnicy dniówkowi. Wiele osiedli romskich w Austrii powstało w wyniku tych dekretów. „Cyganom” nie tylko zabroniono używania języka romskiego i wykonywania ich tradycyjnych zawodów, ale także zabierano im dzieci, które były później wychowywane przez chrześcijańskie rodziny. Wielu Romów uciekło przed tym przymusowym „cywilizowaniem”.

Z kolei inicjatywa innego habsburskiego władcy - arcyksięcia Karola Ludwika z Austrii – została jednomyślnie zaakceptowana przez Romów. W 1888 roku ukazał się sześciotomowy słownik języka romskiego, który został opublikowany pod nazwą *Romano Csibakero Sziklaribe* i który był próbą połączenia czterdziestu dialektów romskich w jeden język literacki.

Pod koniec XIX wieku, większość wschodnioeuropejskich Romów zarabiała na życie jako robotnicy dniówkowi, robotnicy rolni, pomocnicy na farmie albo przy żniwach. Zimą większość z nich starała się dorobić do swoich skromnych zarobków poprzez obwoźne usługi, takie jak kotlarstwo, szlifierka, naprawy parasoli, produkcja grabi i wyplataniem koszy. Wielu z nich dorabiało również jako muzycy. Wielu z zachodnioeuropejskich Romów i Sinti także uprawiało nomadyzm usługowy: jako sprzedawcy koni i handlarze obwoźni wędrowali z targu na targ lub pracowali jako aktorzy i muzycy. Wszystkie próby emancypacji i integracji społecznej tak zwanych „Cyganów” spełżyły na niczym w XIX wieku wraz z utworzeniem sztywno zorganizowanych państw narodowych. Surowe zasady nadawania obywatelstwa i restrykcyjne prawa spowodowały, że wielu Romów zostało bez praw obywatelskich, a nowe przepisy o włączeniu uniemożliwiły im uprawianie wędrownych zawodów. Pod koniec XIX wieku Romom coraz bardziej dawało się we znaki działanie nowoczesnego systemu policyjnego. Deportowani przez policję lub zamykani w przytułkach, Romowie stawali się coraz bardziej zubożali i byli powszechnie karani. Podczas I wojny światowej wiele krajów internowało wędrownych Romów w obozach karnych, gdzie spędzali wiele lat. Z drugiej strony, wielu osiadłych Romów służyło w różnych armiach, uzyskując wiele wysokich odznaczeń. W czasie Wielkiej Depresji i międzywojnia, napięcia między Romami a nie-Romami (Gadziami) znacznie wzrosło. Lokalne władze były coraz mniej skłonne do ponoszenia opłat na szkolne wpisowe, opiekę zdrowotną i opiekę społeczną, na co nie było stać w większości biednych romskich robotników dniówkowych.

Wiele krajów europejskich wprowadziło restrykcyjne „prawa cygańskie”. Dowodzący policją coraz bardziej angażowali się w międzynarodową współpracę, mającą na celu utworzenie rejestrów „Cyganów”. Po raz pierwszy do tego celu zastosowano wtedy pobieranie odcisków palców. Od 1912 roku pliki zaczęto tworzyć kartoteki tak zwanych „Cyganów”, łącznie z fotografiami i odciskami palców. W 1933 roku przedstawiciele wszystkich austriackich partii politycznych spotkali się w Oberwart, w jednej z prowincji Burgenlandu, na tak zwanej „cygańskiej konferencji”, gdzie omawiano po raz pierwszy plany robót przymusowych lub deportacji Romów do Afryki - ze względu na fakt, że, jak to ujął jeden z uczestników konferencji, „Cyganie” nie mogą być tak po prostu zabici.

To zadanie zostało pozostawione narodowym socjalistom. W 1938 roku naziści zaczęli deportację Romów i Sinti do obozów pracy, takich jak "obóz cygański" w Lackenbach w Burgenlandzie, a później, począwszy od 1941 roku, do Auschwitz-Birkenau i Chełmna w Polsce. Kilkaset tysięcy europejskich Romów i Sinti zostało zamordowanych w obozach w okresie od 1938 do 1945 roku. Dopiero w latach 80. XX wieku zaczęła następować stopniowa zmiana polityki wobec Romów i Sinti w Europie. W następnych dziesięcioleciach w prawie wszystkich państwach Romom przyznano oficjalny status mniejszości.

Link do dodatkowych materiałów na temat historii Romów:

<http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005219>

Karty informacyjne o Romach:

<http://romafacts.uni-graz.at/index.php/history/persecution-internment-genocide-holocaust/holocaust>

Kalendarium najważniejszych dat w historii Romów:

<http://web.archive.org/web/20040908144722/http://radoc.net/chronology.html>

DODATKOWE INFORMACJE NA TEMAT POSZCZEGÓLNYCH KART ĆWICZEŃ Gerhard Baumgartner

- A1** To zdjęcie jest jednym z serii jedenastu, które zostały zrobione w południowym Burgenlandzie w 1931 roku przez RAVAG (dawną rozgłośnię) dla radiowego programu dokumentalnego. Jak można zauważyć na innych zdjęciach z tej serii, zespół nagraniowy z radia umieścił mikrofony wzdłuż drogi. Zdjęcia te zostały opublikowane w czasopiśmie programowym RAVAG, zanim wyemitowano audycję, po to, aby słuchacze mogli oglądać zdjęcia podczas słuchania. Początkowo zdjęcia zostały błędnie zinterpretowane i wykorzystane przez antropologów jako ilustracje typowego wesela romskiego.
- A2** Niewiele wiadomo o rodzinie Bambergera. Max Bamberger został zamordowany w Chorwacji. Zobacz również kartę ćwiczeń o masakrze w Hrastinie.
- A3** Wraz z podupadaniem górnictwa złota, srebra i rud żelaza w całej Europie w XVIII wieku, wielu górników straciło źródło dochodu i musiało żyć jako wędrowni robotnicy sezonowi. Później, w XIX wieku, restrukturyzacja w rolnictwie zmusiła wiele różnych grup ludności wiejskiej do prowadzenia wędrownego lub częściowo wędrownego życia. Niestety część z nich nie znalazła pracy w nowych branżach i kopalniach, co spowodowało, że pod koniec XIX wieku istniało wiele grup wędrownych, zwłaszcza w krajach europejskich, które znajdowały się na ekonomicznym marginesie (na przykład w Irlandii, Szkocji, dolinach Alp, a także w Czechach, we Włoszech i Siedmiogrodzie). Tak powstały takie grupy jak Tinkers, Jenisze, Sabaudczycy i skandynawscy „Wędrowcy” - marginalizowane grupy wędrowne w Europie. Szczególnie w Europie Wschodniej do tych grup zaliczano wielu Romów.
- A4** Począwszy od XVII wieku, romscy muzycy albo romskie orkiestry często były zatrudniane do gry w pałacach węgierskiej szlachty. Popularna forma węgierskiej muzyki ludowej, która rozwinęła się w XIX wieku pod patronatem szlachty była - i nadal jest - w dużym stopniu grana przez tak zwane „cygańskie kapele” i z tego powodu jest często błędnie określana jako „cygańska muzyka”. W rzeczywistości jest to wczesna forma popularnej muzyki ludowej, która rozwinęła się wraz z pojawieniem się węgierskiego ruchu narodowego. Muzyka ta ma tak samo niewiele do czynienia z tradycyjną muzyką romską co flamenco – kolejny gatunek muzyki, grany głównie przez muzyków romskich.

Kariera profesjonalnego muzyka w orkiestrze muzyki klasycznej była rodzinną tradycją w wielu romskich rodzinach w Europie Środkowej. Począwszy od połowy XIX wieku ci muzycy kształcili się w wiodących europejskich akademiach muzycznych. Do dziś wielkie orkiestry oper europejskich czy filharmonii zatrudniają wielu muzyków romskich. Nawet dla zwykłych robotników rolnych wśród wschodnioeuropejskich Romów, muzyka również była pożądanym źródłem dodatkowego dochodu, zwłaszcza w zimie. Dziś rodziny romskie nadal zachęcają swoje dzieci do nauki gry na instrumentach już od najmłodszych lat, ponieważ muzyka jest postrzegana jako dobre alternatywne źródło dochodu w czasach kryzysu.

A6 Większość Romów burgenlandzkich było osiedlonymi robotnikami rolnymi, którzy mieszkali w swoich osadach i pracowali w lecie jako robotnicy dniówkowi dla rodzin rolniczych w wioskach lub pomagali w żniwach na dużych posiadłościach szlachty. Jesienią i zimą musieli oni jednak zadbać o dodatkowe dochody poprzez sezonowe prace wędrownie. Wielu z nich prowadziło wędrowny styl życia, z miasta do miasta, gdzie zarabiali na szlifierce noży i nożyczek, kotlarstwie, robieniu grabi i mioteł lub handlu obwoźnym. Do wykonywania tego rodzaju prac konieczne było posiadanie licencji na wędrowny handel. Licencje, które umożliwiały im prace, były stopniowo unieważniane w trakcie kryzysu gospodarczego pod koniec lat 20. i na początku lat 30. XX wieku, kiedy to władze lokalne dążyły do ochrony lokalnych branż handlowych przed zewnętrzną konkurencją.

A7 Wiele nazw określających grupy wschodnioeuropejskich Romów wskazuje na ich tradycyjne zawody. Większość członków podgrupy Lowarów, na przykład, handlowało końmi; Aurari byli górnikami i poszukiwaczami złota, a Kełderasze byli uznanymi miedziownikami i kotlarzami.

Karl Stojka urodził się w przyczepie kempingowej rodziców pod Wiedniem w 1931 roku. Jego rodzina spędzała zimy w Wiedniu, a latem podróżowała z miejsca na miejsce, bo ojciec Karla handlował końmi. W 1939 roku, kiedy to wędrowny styl życia Romów został zakazany, rodzina Karla osiedliła się w Wiedniu. Tam zupełnie się zintegrowała. Karl i jego brat, na przykład, byli członkami zespołu młodzieżowego w szesnastej dzielnicy. W Burgenlandzie romskie dzieci miały zakaz uczęszczania do szkół od 1938 roku, ale w Wiedniu Karl i jego bracia i siostry mogli chodzić do szkoły do roku 1943. Jesienią 1943 roku Karl został aresztowany w klasie i został wysłany wraz z matką, braćmi i siostrami do obozu w Lackenbach w Burgenlandzie, skąd zostali deportowani do Auschwitz.

Więcej informacji: www.romasinti.eu

- A8** Pod koniec XIX i na początku XX wieku, szybko rosnąca popularność fotografii i pocztówek doprowadziła do powstania wyidealizowanego stereotypu Cyganów jako „bezdolnych wędrowców”, którzy podróżują z miejsca na miejsce, na chybił trafił, i wychowują się na łonie natury, wolni od więzi społecznych. Nawet w tamtych czasach, ten wizerunek można było przypisać tylko niewielkiemu ułamkowi populacji romskiej w Europie. Pod koniec XIX wieku ponad 90 procent europejskich Romów i Sinti prowadziło osiadłe życie. Rozwój fotografii i publikacja pocztówek sprawiły, że przedstawiony na nich styl życia tej niewielkiej części Romów i Sinti stał się decydujący dla tego, jak wyobrażano sobie tę całą grupę etniczną. Aż do końca XX wieku ten wizerunek beztroskiego, nieskrępowanego i wędrownego życia europejskich Romów i Sinti pomagał utrzymywać liczne uprzedzenia wobec tej grupy etnicznej.
- B1** W okresie międzywojennym austriacki land Burgenland miał ponad 130 osad romskich, w których mieszkało ponad 8000 mieszkańców. Większość z nich mieszka w dzielnicy Oberwart, gdzie Romowie stanowili około 10 procent populacji przed II wojną światową. W 1933 roku w osadzie romskiej w Oberwart mieszkało w sumie 282 osoby w 52 domach. Głównym problemem dla Romów było to, że nie posiadali oni żadnej ziemi. Podczas gdy inni mieszkańcy wsi mogli przetrwać w czasach kryzysu uprawiając ziemniaki i warzywa oraz hodować świnie i drób, Romowie musieli kupować jedzenie. Nie posiadali też terenów zalesionych, więc nie mogli zbierać drzewa na opał jak większość pozostałych mieszkańców. Z tych powodów światowy kryzys gospodarczy i bezrobocie podczas Wielkiej Depresji miały katastrofalne skutki dla Romów. Romowie z Oberwart i okolicznych wsi zostali bez jakichkolwiek środków do życia i dosłownie głodowali.
- B2** W okresie międzywojennym, do Burgenlandu, który został oddany Austrii przez Węgry w 1921 roku, przybyło wielu austriackich fotografów, którzy chcieli pokazać ten region jako egzotyczny, ale typowy dla Europy Wschodniej region. Fotografie i relacje z podróży z tego okresu koncentrowały się na „inności” Burgenlandu i jego wyraźnym kontraście do reszty Austrii.
- B3** Numer na zdjęciu pochodzi ze starego systemu referencyjnego, który był stosowany w Archiwach Landu Burgenland w Eisenstadt. Dziś to archiwum posiada jedną z największych na świecie kolekcji fotografii policyjnych Romów. W XIX i na początku XX wieku, policjantów z tego regionu nazywano „żandarmami” i podlegali oni władzom landu. Określenie „policja” było używane tylko do określania funkcjonariuszy miejskich, zazwyczaj podlegającym urzędowi miejskiemu.

- B5** W ostatnich dekadach XIX wieku, kraje europejskie zaczęły tworzyć coraz bardziej dokładne rejestry swoich obywateli. Stało się to konieczne po tym, jak prawo do głosowania przyznano większej liczbie osób z różnych warstw społeczeństwa, wprowadzono obowiązkową służbę wojskową i ustanowiono systemy zabezpieczenia społecznego. Zwiększenie ograniczeń w swobodzie przemieszczania się, wprowadzenie paszportów krajowych i wzmacnianie tożsamości narodowej spowodowały, że wszyscy członkowie migrujących grup etnicznych stali się obiektem podejrzeń. W 1912 roku Francja stała się pierwszym krajem, który ustanowił oddzielną rejestrację wszystkich osób wędrownych, które zostały zmuszone do noszenia specjalnych dokumentów identyfikacyjnych ze zdjęciem i odciskami palców. Wielu Romów i Sinti, którzy posługiwali się również innym językiem, uznano za obcych. W wielu przypadkach odmówiono im obywatelstwa i zaklasyfikowano jako bezpaństwowców. Szwajcaria nawet zakazała wszystkim tak zwanym „Cyganom” wjazdu do kraju, co obowiązywało końca II wojny światowej. Systemy rejestracji ze specjalnymi kartotekami i wprowadzenie „cygańskich dokumentów identyfikacyjnych” zostały szybko przyjęte przez inne kraje europejskie. Policja zarówno w Czechosłowacji, jak i na Węgrzech również wydała te dokumenty, podczas gdy Niemcy i Austria przechowywały osobne kartoteki dla obywateli, których zidentyfikowano jako „Cyganów”. Za międzynarodową koordynację tych działań policyjnych odpowiedzialny był Interpol jako europejska platforma dla policji kryminalnej. Po dojściu do władzy przez narodowych socjalistów, kartoteki utworzone przez policję kryminalną posłużyły jako narzędzie do deportacji Romów i Sinti do obozów koncentracyjnych i obozów zagłady. Ogólnie można stwierdzić, że ci, którzy zostali w międzywojniu sklasyfikowani przez policję jako „Cyganie” i którym stworzono specjalne kartoteki, byli później prześladowani ramach akcji podjętych przez narodowych socjalistów.
- B6** Psychiatra Josef Jörger twierdził, że „włóczęstwo” było dziedziczną formą zachowań społecznych i było zawsze związane z innymi formami zachowań antyspołecznych, takich jak prostytutka, alkoholizm czy życie przestępcze. Szwajcarscy eugenicy, tacy jak Josef Jörger i Ernst Rudin mieli istotny wpływ na sformułowanie i radykalne wdrażanie polityki rasowej NSDAP. Podczas badań w szwajcarskiej stolicy – Bernie, niemiecki „badacz rasy” Robert Ritter zapoznał się z teoriami Josefa Jörgera i wykorzystał je jako podstawę do rasowej kategoryzacji niemieckich Sinti i Romów.

- C1 Pomimo tego, że przodkowie Sinti i Romów wyemigrowali do Europy Środkowej z Indii ponad tysiąc lat temu, „badacze rasy” uważali ich za autentycznych „Aryjczyków”. Zgodnie z ideologią narodowego socjalizmu zatem, Romowie i Sinti nie mogli być klasyfikowani jako grupy etniczne „gorsze rasowo”, o których można było przeczytać w pseudonaukowych pracach eugeników. Zapewne właśnie ta sprzeczność w 1942 roku doprowadziła do zmiany w logice oprawców. Podczas gdy wcześniej - jak w przypadku ludności żydowskiej – to tak zwani „Cyganie czyści rasowo” i „mieszkańcy cygańscy pierwszego stopnia” byli prześladowani, to zgodnie z dekretem, wydanym przez Heinricha Himmlera w dniu 13 października 1942, „rasowo czyści Cyganie” mieli być wyłączeni z maszyny prześladowań. Zgodnie z tym tokiem rozumowania, „niższość rasowa” wielu „Cyganów” wynikała z wielowiekowego krzyżowania się Romów z innymi grupami etnicznymi. Prześladowania, przymusowa sterylizacja czy deportacje miała zatem zostać przerwane w przypadku wyjątkowo „czystych rasowo” grup, do których zaliczano „Sinti i Lalleri”. Zidentyfikowanie „Cyganów” uważanych za rasowo czystych powierzono dziewięciu tzw. „naczelnikom ds. Cyganów”, którzy mieli za zadanie wykreślenie „czystych rasowo” Cyganów z list deportacyjnych. W rzeczywistości, dekret nigdy nie został zrealizowany, ponieważ władze lokalne go zignorowały i deportacja tych, którzy w okresie międzywojennym zostali zarejestrowani jako „Cyganie” nadal się odbywała. Decyzja o tym, czy Ustawy Norymberskie miały zastosowanie w konkretnym, indywidualnym przypadku nierzadko opierała się na kryteriach czysto społecznych. Co więcej, większość praw i dekretów narodowych socjalistów była wyraźnie skierowana nie tylko przeciw tak zwanym „Cyganom”, ale „wszystkim osobom żyjących jak Cyganie”.
- C2 Dane i raporty Robert Rittera były używane przez niemieckie władze policyjne także po 1945 roku. Dopiero strajk głodowy, zorganizowany przez przedstawicieli niemieckich Sinti i Romów w Dachau w 1981 roku, zmusił władze do udzielenia zgody na dostęp do obszernych zbiorów raportów i kartotek, dzięki czemu można było zacząć na nich prowadzić badania naukowe. Robert Ritter i jego pracownicy kontynuowali kariery po 1945 roku.
Więcej informacji: <http://www.sintiundroma.de/en/sinti-roma/civil-rights-movement.html>

- C3 Dokumentacje prowadzone przez władze lokalne, policję, narodowo-socjalistycznych “badaczy rasy” oraz biura obozów koncentracyjnych bardzo często zawierały sprzeczne ze sobą odnośnie jednej i tej samej osoby. W życiu codziennym wielu Romów i Sini było znanych nie pod swoimi oficjalnymi nazwiskami, lecz nazwiskami rodowymi i pod takimi nazwiskami byli oficjalnie rejestrowani. Karl Stojka na przykład, został zarejestrowany w 1940 roku jako Rigo, od nazwy klanu jego matki. Dodatkowo, ich dokumenty osobiste często zawierają datę chrztu, a nie datę urodzenia. Z kolei, gdy byli wysyłani do obozów koncentracyjnych, wielu więźniów podawało niewłaściwą datę urodzenia – wcześniejszą dla dzieci i późniejszą dla dorosłych – tak, by być sklasyfikowani jako zdolni do pracy, co zdecydowanie zwiększało szansę przeżycia w obozie koncentracyjnym.
- C6 W celu uzyskania informacji dotyczących Johanna Trollmanna oraz ciekawego projektu go upamiętniającego odwiedźcie stronę: trollmann.info/
- C8 W wielu małych miasteczkach i wioskach normalną praktyką aż do lat 70. było kupowanie na zeszyt, czyli zakupy nie były opłacane natychmiast, lecz zapisywane i regulowane z końcem miesiąca lub z końcem okresu prac sezonowych. Zwłaszcza zimą, gdy robotnicy dniówkowi mieli trudność ze znalezieniem pracy, wiele ich rodzin kupowało rzeczy na kredyt i spłacało swoje długi wiosną. To najbardziej prawdopodobne wytłumaczenie długów, znalezionych w pozostawionych przez deportowane rodziny dokumentach. Większość domostw wybudowanych w dziewiętnastowiecznych osadach rromskich zostało wzniesionych na gruntach państwowych. W tamtych czasach Rromom pozwalano na stawianie domów jedynie na złych lub bezwartościowych gruntach. Jednak z upływem czasu wiele z tych gruntów zyskało na wartości, jednakże tak długo, jak znajdowały się na nich domostwa rromskie, tak długo władze nie mogły z nich uczynić dochodowego użytku. Za to zburzenie tych domów w sposób znaczący zwiększało wartość ziemi. Jako że większość ocalałych straciła swoje dokumenty w ciągu lat prześladowań, po 1945 roku rzadko byli w stanie udowodnić, iż posiadali domy na danych gruntach i przez to nie otrzymywali odszkodowania. Podobne przypadki obserwujemy też współcześnie – wiele rodzin rromskich, z powodu braku lub posiadania niewłaściwych tytułów prawnych do nieruchomości jest eksmitowanych ze swoich osiedli, w których mieszkały od pokoleń, a które znajdują się w obrębie lub centrach miast w Europie Wschodniej i na Bałkanach.

- C9** Pierwsi Romowie i Sinti deportowani do pracy niewolniczej byli praktycznie wyłącznie mężczyznami i byli zmuszani do pracy przy budowie autostrad i elektrowni. Pierwsza duża grupowa deportacja romskich kobiet miała miejsce w 1939 roku i zostały one wysłane do Ravensbrück i zmuszone do pracy w fabrykach, zarządzanych tam przez SS. Dopiero w ostatnich latach wojny kobiety były też systematycznie wykorzystywane do pracy niewolniczej w przemyśle.
- D1** Mężczyzna z numerem identyfikacyjnym 17039 to urodzony w 1911 roku Stefan Hodosy. Został wysłany do obozu koncentracyjnego w Mauthausen w 1939 roku. Uczniowie i uczennice mogą skontaktować się Muzeum Miejsce Pamięci Dachau, aby otrzymać informacje na temat losu Stefana Hodosy.
- D2** Jedną z najczęstszych przyczyn zgonów w obozach śmierci był wybuch epidemii - szczególnie obawiano się duru brzuszego. Epidemie były najczęściej rezultatem nieodpowiedniego poziomu higieny w obozach oraz w szczególności skażonej wody pitnej. Dur brzuszny jest silnie zakaźny i często kończy się dla chorego śmiertelnie. Zakażony zwykle dostaje czerwonej wysypki, stąd choroba jest często nazywana jest tyfusem plamistym.
- D4** Jedne z najbardziej znanych portretów dzieci z tego okresu to fotografie i filmy, wyprodukowane w ramach pseudonaukowych eksperymentów rasowych prowadzonych przez niemiecką „badaczkę rasową” Evy Justin w okresie 1943-1944. Wiele z tych dzieci pochodziło z rodzin, których rodzice zostali zesłani do obozów koncentracyjnych po 1938 roku. Podsumowując swoje badania w rozprawie doktorskiej pt. „Losy życiowe dzieci Cyganów oraz ich potomków wychowanych w obcym gatunku” Eva Justin napisała, że należy zaprzestać wszelkich form wychowywania dzieci cygańskich lub cygańskich mieszańców, łącznie z opieką społeczną, bo nie przynoszą pożądanego rezultatu. Wraz z zakończeniem tych pseudonaukowych doświadczeń 39 dzieci Sinti z sierocińca w Mulfingen zostało wysłanych do Auschwitz w maju 1945 roku.
Więcej informacji o Evie Justin oraz sierotach z Mulfingen znajdziecie na stronie: www.romasinti.eu
- D5** Alex Wedding to pseudonim urodzonej w 1905 roku w Salzburgu komunistycznej pisarki i dziennikarki Margarethe Bernheim. Gdy wyszła za mąż i przeprowadziła się do Berlina żyła pod nazwiskiem Grete Weisskopf. Jej pseudonim literacki – Alex Wedding – nawiązuje do nazwy berlińskiego przedmieścia – Wedding, które było dzielnicą robotniczą w okresie międzywojennym.

- D6** Naddniestrze to nazwa nadana w 1941 roku ziemiom zlokalizowanym między Dniestrem i Bugiem, które należały do Rumuni aż do 1944 roku, a dziś znajdują się w Mołdawii i na Ukrainie. Obszar ten pierwotnie był znacznie większy niż region, który jest obecnie administrowany przez Mołdawię od 1992 roku.
- D8** Obserwator na zdjęciu jest trudny do dostrzeżenia. Stoi w tle, w otwartej bramie w płocie.
- E1** W 1943 roku Ceija Stojka i jej rodzina zostali deportowani do obozu cygańskiego w Auschwitz-Birkenau. W 1944 roku została przeniesiona do obozu w Bergen-Belsen, a następnie do Ravensbrück, skąd została wyzwolona w 1945 roku. Po wojnie zamieszkała w Wiedniu wraz z ocalałymi braćmi, siostrami oraz matką. W 1988 roku opublikowała pierwszą autobiograficzną relację o losach austriackiej rodziny romskiej w czasie Holokaustu. Cytat pochodzi z jej książki *Wir leben im Verborgenen: Erinnerungen einer Rom-Zigeunerin* [Żyjemy w ukryciu: wspomnienia Romni-Cyganki]. Ceija Stojka jest uważana za jedną z najważniejszych austriackich pisarek i malarek romskich. Zmarła w styczniu 2013 roku w wieku 79 lat.
- E2** Od około 1928 roku w Burgenlandzie policja zaczęła prowadzić systematyczną dokumentację fotograficzną Romów zamieszkujących ten region. W trakcie „policyjnych nalotów” fotografowano również budynki i osady romskie. Wszystkie osoby zamieszkujące budynki musiały stawać w rzędzie przed swoimi domami, aby policja mogła zobaczyć, kto gdzie mieszka. Fotografie dostarczają świadectwa zarówno życia Romów i Sinti z Burgenlandu, jak i pracy policji. Dzisiejsze archiwa regionalne Burgenlandu są jednymi z największych zbiorów tego rodzaju zdjęć policyjnych. Zdjęcie użyte tutaj pochodzi właśnie z tej kolekcji. Dopiero od 2000 roku, w ramach Programu Banków Szwajcarskich dotyczącego Mienia Ofiar Holokaustu oraz niemieckiego Programu Odszkodowań za Pracę Przymusową, Romowie i Sinti otrzymali odszkodowanie za ich domy oraz zniszczenie lub utratę mienia. W niektórych krajach europejskich utworzono specjalne fundusze, takie jak austriacki Powszechny Fundusz Odszkodowań na rzecz Ofiar Narodowego Socjalizmu (2001).

- E3** Informacje o sławnych osobach o pochodzeniu romskim czy sintowskim można znaleźć na następujących stronach internetowych:
<http://www.imninalu.net/famousGypsies.htm>
http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Romani_people
<http://anthrocivitas.net/forum/showthread.php?t=9795>
<http://www.kickitout.org/499.php>
<https://www.facebook.com/pages/Famous-Gypsies/123435641009196>
<http://www.geni.com/projects/Romani-Gypsy-Notables/13111>
- E4** Partyzanci definiowani są jako osoby, które podejmują się zbrojnych ataków na terytorium znajdującym się pod kontrolą regularnych sił państwowych, takich jak armia lub policja. W książkach historycznych termin odnosi się przede wszystkim do bojowników ruchu oporu, którzy walczyli przeciwko niemieckiej armii okupacyjnej w czasie II wojny światowej.
- Maxglan** Niemiecka reżyserka oraz ulubienica Hitlera Leni Riefenstahl kręciła swój film "Dolina" w rejonie Salzburga w latach 1940-1944. Z racji tego, że akcja filmu miała mieć miejsce w Hiszpanii, w której było to niemożliwe ze względu na wojnę, Romów i Sinti z obozu w Maxglan, a później z Marzahn w Berlinie użyto jako statystów do kręcenia scen, nagrywanych w bawarskich i austriackich górach. Gdy zakończono zdjęcia, ci Romowie właśnie, w tym wiele dzieci, zostali deportowani do Auschwitz. Leni Riefenstahl nigdy nie przeprosiła za cierpienia zadane Romom i Sinti: przeciwnie, raz za razem pozywała swoich krytyków do sądu.
- Weyer** Fotografia jest jedną z serii 32 zdjęć, zrobionych przez lekarza obozowego - doktora Aloisa Staufera podczas jednej z jego wizyt w obozie Weyer w Górnej Austrii. Wszystkie zdjęcia są pozowane, z więźniami zawsze ustawianymi w tej samej lokalizacji, przed rozpadającym się ceglany murem. Fotografie zostały odkryte przez politologa z Innsbrucku Andreea Maislingera w trakcie jego badań na początku lat 90. i przekazane austriackiemu Ministerstwu Edukacji.
- Hodonin** W większości przypadków na zdjęciach z obozów karnych widzimy tylko kobiety i dzieci. Mężczyźni byli zwykle używani jako niewolnicza siła robocza w dużych projektach budowlanych, podczas gdy kobiety i dzieci spędzały czas w obozie, nie mając nic do robienia.

Montreuil-Bellay Badacze nie są w stanie jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie, dlaczego niemalże nie deportowano francuskich Romów i Sinti do obozów śmierci. Francuskie obozy dla internowanych były używane do przetrzymywania wszystkich „wędrowców” lub „ludzi podróży”. We Francji od 1912 roku wszystkie osoby, prowadzące wędrowny tryb życia, miały obowiązek noszenia ciągle przy sobie specjalnego dokumentu identyfikacyjnego, zawierającego zdjęcia oraz odcisk palca. Łatwo było ich w ten sposób zidentyfikować. Z drugiej strony, było praktycznie niemożliwe rozróżnienie Romów i Sinti od innych osób prowadzących wędrowny tryb życia, gdyż – inaczej niż w Niemczech – we Francji nie istniał analogiczny system certyfikacji rasowej. Tylko w wyjątkowych przypadkach, francuscy Romowie i Sinti deportowani byli do niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów śmierci.

Lodz „Obóz cygański” w byłym getcie Litzmannstadt w Łodzi został uwieczniony na siedmiu ocalałych fotografiach, które prawdopodobnie zostały zrobione po deportacji więźniów getta do obozu śmierci w Chełmnie w Polsce. Na fotografiach nie widać żadnych więźniów. Fotografie „oboza cygańskiego” są częścią kolekcji setek przezroczy wykonanych przez SS według instrukcji administratora getta Hansa Biebowo, odnalezionych w latach 80. Dziś możemy je zobaczyć w amerykańskim Muzeum Pamięci Holokaustu w Waszyngtonie

Auschwitz-Birkenau W środku baraku znajdował się zbudowany z cegieł i wysoki na pięćdziesiąt centymetrów przewód kominowy z piecem po jednej stronie oraz kominem po drugiej. Takie piece były używane do ogrzewania chat w zimie.

Babi Jar Babi Jar W 1961 roku rosyjski poeta Jewgienij Jewtuszenko napisał wiersz pt. „Babi Jar”, w którym skrytykował wypaczenie historii tej masakry przez Sowietów i ich niezdolność do wzniesienia przez dwadzieścia lat po zbrodni pomnika, który upamiętniłby dziesiątki tysięcy jej ofiar. Radzieccy historycy systematycznie zaprzeczali temu, że większość ofiar stanowili Żydzi z Kijowa, nazywając ich obywatelami radzieckimi. Rosyjski kompozytor Dymitr Szostakowicz użył wiersza Jewtuszenki oraz innych tekstów w swojej XIII Symfonii, która zasłynęła na świecie jako Symfonia „Babi Jar”. Dopuszczono tylko kilka wykonań symfonii w Związku Radzieckim i krajach komunistycznych we Wschodniej Europie. Partytura została ostatecznie przemycona poza Związek Radziecki i szybko zyskała międzynarodowe uznanie. Pierwszy pomnik dla ofiar masakry został zbudowany w 1976 roku i oddawał cześć „radzieckim obywatelom i więźniom wojennym”, którzy zostali zamordowani w tym miejscu przez narodowosocjalistyczne siły okupanta. Dopiero w 1991 roku wzniesiono pomnik dla żydowskich ofiar Babiego Jaru w formie Menory – siedmioramiennego świecznika.

PRACA Z BIOGRAFIAMI Maria Ecker

Karty ćwiczeń na stronie internetowej obejmują krótkie biografie europejskich Romów i Sinti¹. W pracy edukacyjnej, coraz większe znaczenie przywiązuje się do używania biografii. Jednym z powodów jest dostępność coraz większej liczby naocznych świadectw z okresu narodowego socjalizmu. Biografie posiadają ładunek emocjonalny, a młodzi ludzie są szczególnie wyposażeni w naturalną ciekawość i empatię. W większości przypadków będą chcieli dowiedzieć się więcej o określonych osobach, ich pochodzeniu oraz latach przed i po okresie prześladowań. Są poruszeni i dają im to do myślenia – mają również pytania, które chcieliby zadać. Praca z jedną lub kilkoma biografiami jest więc dlatego dobrym wprowadzeniem do wybranej tematyki. Jest jednak niezmiernie ważne, aby biografie były analizowane nie w próżni, lecz w historycznym kontekście.

Emocjonalny ładunek, który niosą ze sobą prezentowane biografie, sprawia, że praca z nimi musi się wiązać z ostrożnością i poczuciem odpowiedzialności. Biografie są zaproszeniem do odczuwania empatii, współodczuwania i identyfikowania się. Mogą również wywoływać uczucia zawstydzenia i winy. Ważne jest zatem, aby zaproponować uczniom i uczennicom sposoby przepracowania ich emocji (zobacz wskazówkę nr 10). Przytłaczające emocje stanowią bowiem przeszkodę dla uczenia się z historii oraz dla obiektywizmu niezbędnego do krytycznej oceny materiałów źródłowych. Gdy ludzie opowiadają o swoim życiu, zawsze dokonują pewnej selekcji, a gdy inni zapisują te historie i przekazują je innym, również dokonują kolejnej selekcji. Biografia jest oknem, przez które obserwujemy czyjeś życie. Możemy zobaczyć dużo, ale wciąż jest to tylko niewielki szczegół całego obrazu. Praca z biografiami zwykle obejmuje życiorysy ofiar – i tak być powinno. Sprawcy często pozostają anonimowi. Ale też, prześladowania i morderstwa na Romach i Sinti nie są czymś, co po prostu ich spotkało. Sprawcy – czyli inni uczestnicy tych zdarzeń - muszą być też widoczni. Dlatego współcześnie powszechnie akceptuje się to, że biograficzne podejście do sprawców i obserwatorów może wzbogacić proces edukacyjny, niemniej jest też jasne, że takie podejście stanowi niesłychane wyzwanie.

¹ Przegląd „biograficznych” kart ćwiczeń: Karl Stojka (A7, C 3, E 8, Mauthausen), Wilhelm Trollmann (C 6), Bernhard Steinbach (C 7), Erna Lauenburger (D 5), Settela Steinbach (D 9), Ceija Stojka (E 1), Aleksandr Baurov (E 3), Josef Serynek (E 4), Sofia Taikon (E 5), Zoni Weisz (E 6), Else Schmidt (E 7), Max Bamberger (A 2, masakra w Hrastinie)

W materiałach dydaktycznych, prezentowanych na tej stronie internetowej, sprawcy są często wymienieni z nazwiska, jednakże nie są przedstawiani za pomocą krótkich notek biograficznych. Tym niemniej, jedna ze wskazówek do nauczania, którą znajdziesz tutaj, sugeruje pracę z życiorysami sprawców.

Większość z poniższych dziesięciu wskazówek obejmuje pracę z zawartością biografii, podczas gdy inne odnoszą się do sposobu, w jaki są one skonstruowane. Wskazówki 1 i 2 służą do wprowadzenia do pracy z biografiami i mogą być połączone z dodatkowymi pomysłami. Wskazówki 3-8 odnoszą się wyłącznie do prezentowanych materiałów dydaktycznych. Ostatnie dwie sugestie wskazują na sposoby pogłębiania pracy oraz/lub odnoszą się do jej kontynuacji.

Wskazówki do nauczania

A] Ogólne wprowadzenie do pracy z biografiami

1] Poszukiwania biograficzne

To ćwiczenie jest wprowadzeniem do badań nad biografiami.

Grupa zajęciowa: małe grupy

Czas: 15 minut (+ zadanie domowe)

- Będziecie zajmować się badaniami biograficznymi tj. znajdowaniem historycznych informacji o danej osobie.
- Jak się za to zabierzecie? Gdzie będziecie szukać informacji?
- Jakie trudności mogą się pojawić?
- Podzielcie się swoimi odpowiedziami z pozostałymi grupami, a następnie zbierzcie wszystkie odpowiedzi i utwórzcie z nich listę.

Na zadanie domowe:

- Wybierzcie osobę, o której chcielibyście się więcej dowiedzieć – może to być Settela Steinbach (D 9), Zoni Weisz (E 6) lub Else Schmidt (E 7).
- Spróbujcie znaleźć biograficzne informacje o wybranej osobie.

Po waszych poszukiwaniach biograficznych, odpowiedźcie na następujące pytania:

- Która z metod znajdowania informacji okazała się najlepsza?
 - W jaki sposób można jeszcze poszerzyć zebrany zbiór danych?
-

2] Narracje biograficzne

To ćwiczenie to prosty sposób, aby pokazać, co może wpłynąć na narracje biograficzne i opowiadanie o życiorysach.

Grupa zajęciowa: Pary

Czas: 20-30 minut

- Pomyślcie o 3 pytaniach, które chcielibyście zadać swojej partnerce/partnerowi na temat jego/jej życia.
- Zadajcie sobie nawzajem te pytania.
- Niech każdy z was zastanowi się samodzielnie: Jak się czujecie, kiedy zadawane wam są pytania? Czym się dzielicie? O czym nie mówicie? Jak się czujecie, kiedy zadajecie komuś pytania?
- Zaprezentujcie pytania i odpowiedzi na nie całej grupie – najpierw jedna, później druga osoba w parze.
- Po tym, jak twój partner/partnerka skończy swoją prezentację na temat twoich odpowiedzi, powiedz: Czy zgadzasz się z tym, jak twoja biografia została opowiedziana? Czego zabrakło? Które informacje nie były przeznaczone dla całej grupy?
- Dyskusja: Jakie czynniki wpłynęły na kształt narracji biograficznych?

B] Materiały dydaktyczne

3] Która biografia przykuła moją uwagę?

Ta metoda jest dobrym sposobem wprowadzenia omawianego tematu. Uczniowie kierują się własnymi zainteresowaniami i stawiają kolejne pytania.

Czas: 20 minut

Kopie wszystkich biograficznych kart ćwiczeń rozłożone są w całej sali. Uczniowie chodzą po sali i szukają karty, który przykuje ich uwagę i nad którym chcieliby pracować.

Później każda osoba ma odpowiedzieć sobie na następujące pytania:

- Dlaczego wybrałeś/aś tę kartę?
- Czego dowiadujesz się o ludziach na fotografii?
- Czego dowiadujesz się ogólnie o historii Romów i Sinti?

Następnie każda osoba formułuje 3 pytania, które chciałaby zadać na temat tych osób/tego tematu. Wyniki tego ćwiczenia omawiane są albo w mniejszych grupach albo na forum klasy. Pytania uczniów mogą wskazać, które rozdziały powinny zostać omówione jako następne.

4] Rodzina Stojka

Bardzo dobrze udokumentowana biografia europejskiej rodziny romskiej jako studium przypadku. Punkt wyjścia: karta ćwiczeń o Karlu Stojce (A 7, C 3, E 8, Mauthausen) i o Ceiji Stojce (E1).

Czas: 1 jednostka lekcyjna

Bardzo uważnie przyjrzyjcie się fotografiom na karcie ćwiczeń i zapiszcie myśli i refleksje, które te zdjęcia w was wywołują.

- Czego można dowiedzieć się z karty ćwiczeń o Karlu i Ceiji Stojce?
- Sformułujcie po jednym pytaniu na temat życia Karla i Ceiji Stojki.
- Załóżcie, że poproszono Was o uporządkowanie kart ćwiczeń w logicznej dla was kolejności do wystawy.
- Jaką kolejność wybierasz i dlaczego?

5] **Viața după lagărul de concentrare**

Uczniowie zazwyczaj są bardzo zainteresowani życiem tych, którzy przetrwali, po 1945 roku. Jak byli w stanie żyć z takimi doświadczeniami?

Karta ćwiczeń E1 jest doskonała do zajęcia się właśnie tą kwestią.

Czas: 1 jednostka lekcyjna.

- _ Zapoznaj się z kartą ćwiczeń i następnie przejdź do sekcji „Zadanie do wykonania“.
- _ Prześledź życie Ceiji Stojki. Skup się na jej życiu po 1945 roku.
- _ Wyobraź sobie, że możesz podróżować w czasie. Przenosisz się do roku 1953 i spotykasz Ceiję Stojkę i jej córkę. Co im powiesz? Jakie pytania im zadasz? Jak wygląda spotkanie? Po twojej podróży w czasie, napisz do przyjaciela i opisz spotkanie.
- _ Kilka lat temu dorosła już córka Ceiji Stojki - Silvia Jürs powiedziała w wywiadzie: „Czuję ogromny strach. Ten strach raz za razem się pojawia i boję się ludzi na ulicy. W ostatnich dziesięciu latach ta pleśń znowu urosła, zupełnie niepostrzeżenie. Niegodziwość i brutalność znowu rosną w siłę“.
- _ Wyobraź sobie, że spotykasz się dziś z Panią Jürs. Co jej powiesz? Jakie pytania jej zadasz?

6] **Kim są sprawcy?**

Przykład „badacza rasy“ Roberta Rittera może być użyty do pracy nad tym tematem.

Karta ćwiczeń: C 2 (Robert Ritter)

Czas: 1 jednostka lekcyjna

- _ Zapoznaj się z fotografią na karcie ćwiczeń C 2 i opisz Roberta Rittera (na zdjęciu po prawej) tak dokładnie jak to możliwe.
- _ Jakie cechy charakterystyczne ma Robert Ritter na podstawie zdjęcia?
- _ Prześledź życie Roberta Rittera i sporządź jego krótką biografię.
- _ Jak te informacje mają się do zdjęcia?
- _ Jakie są konsekwencje działań Rittera?

7] Uprzedzenia – przeszłość i teraźniejszość

Za pomocą trzech biografii Romów i Sinti to ćwiczenie pokazuje znaczenie uprzedzeń w przeszłości i teraźniejszości.

Czas: 30 minut.

- _ W małych grupach: Zapoznaj się z jedną z kart ćwiczeń: E6 (Zoni Weisz), E7 (Else Schmidt) lub E8 (Karl Stojka).
- _ Jaki wpływ na życie Zoniego Weisza, Else Schmidt czy Karla Stojki miały uprzedzenia wobec Romów i Sinti?
- _ Opisz życie osoby, na której życie obecnie wpływają uprzedzenia innych osób.
- _ Podziel się swoimi wynikami z innymi grupami.
- _ Rozważcie, co możecie zrobić, żeby przeciwstawić się takim uprzedzeniom.

8] Cztery biografie – jedna osoba

Rezultatem tego ćwiczenia są cztery wersje biografii jednej osoby. Uczniowie pracują w czterech grupach. Każda grupa dostaje inny zestaw informacji o życiu Karla Stojki. Podczas gdy jedna grupa zna tylko jego imię i nazwisko i pochodzenie, inne grupy dostają informacje o jego dzieciństwie, latach prześladowań i latach powojennych. Celem jest dogłębna praca z biografią (oraz jej interpretacja przez uczniów).

Karty ćwiczeń: A2, A3, A4; A7, E8, Mathausen

Czas: 1 jednostka lekcyjna

W czterech grupach:

- _ Grupa A: Aby poznać podstawowe informacje, najpierw przeczytajcie karty ćwiczeń A2, A3 i A4. Karl Stojka był austriackim Romem, urodzonym w 1931 roku. Jak wyobrażacie sobie jego życie?
- _ Grupa B: Przeczytajcie kartę ćwiczeń A7. Jak myślicie, co stało się z Karlem Stojką w późniejszym życiu?
- _ Grupa C: Przeczytajcie kartę ćwiczeń E8. Jak myślicie, jakie życie wiódł Karl Stojka przed wojną?
- _ Grupa D: Przeczytajcie karty ćwiczeń A7, E8 i Mathausen. Podsumujcie otrzymane informacje o życiu Karla Stojki tylko w kilku słowach.
- _ Podzielcie się rezultatami z wszystkimi grupami, zaczynając od Grupy A. Usłyszycie cztery różne biografie jednej i tej samej osoby.
- _ Zadaj następujące pytania, aby wywołać dyskusję:
 - _ Skąd wzięliście pomysły?
 - _ Jak one się różnią od informacji, przedstawionych przez Grupę D?
 - _ Jaka jest różnica między pomysłem a informacją?
 - _ Skąd bierzemy naszą „wiedzę“ (i co jest wiedzą naszym zdaniem)?

C] Pogłębiona praca i kontynuacja.

9] Tworzenie biograficznej karty ćwiczeń

Czas: kilka jednostek lekcyjnych/praca projektowa

- _ Bazując na modelu z E1, stwórz biograficzną kartę ćwiczeń wybranej osoby (np. Sinto/Sintizy/Roma z twojego regionu bądź kraju albo kogoś, kogo znasz osobiście – dziadka, babci czy sąsiada). Ta karta ćwiczeń zawiera następujące elementy:
 - _ Nagłówek
 - _ Zdjęcie
 - _ Tekst (np. Fragment wywiadu, opis życia danej osoby etc.)
 - _ Czy wiesz, że...
 - _ Zadanie do wykonania
 - _ Fotografia

- _ Które informacje wybierasz, a które pomijasz?
- _ Karty ćwiczeń są następnie prezentowane w formie wystawy. Na jej otwarciu możesz wyjaśnić proces tworzenia kart ćwiczeń.

10] Nie mogę/mogę opanować uczucia....

Instensywne zaangażowanie w pracę nad biografiami często wywołuje emocje. Poniższe metody mogą być wykorzystane do pracy z takimi emocjami, zapanowania nad nimi i – jeśli jest to pożądane – do dzielenia się nimi z innymi.

Czas: 20 minut.

Spędziliście pewien czas, pracując z biografiami. Poszukajcie określenia, słowa, które najlepiej opisze wasz nastrój.

- _ Zapiszcie je na kawałku papieru.

Wybierzcie jedną z następujących opcji:

- _ Pantomima: Przedstaw wybrane słowo za pomocą języka ciała.
- _ Przeobraż słowo w ruch. Jak szybkie/wolne, łagodne/gwałtowne etc. są twoje ruchy?

- _ Wskaż utwór, który najlepiej wyraża wybrane przez siebie słowo/nastój.
- _ Opisz swoje słowo innym.
- _ Jaki kolor ma twoje słowo? Narysuj twoje słowo tym kolorem.
- _ Być może przychodzi ci do głowy inny sposób wyrażenia twojego słowa/nastroju.

Podziel się tym w mniejszej grupie. Później wróć do pracy w klasie/całej grupie:

- _ Czy macie jakieś wrażenia, spostrzeżenia, wnioski etc. z pracy grupowej, o których chcecie wspomnieć bądź które chcecie przedyskutować?
- _ Na zakończenie, stwórzcie zbiór z kawałków papieru, na których napisaliście swoje słowa na początku ćwiczenia.

PRACA Z FOTOGRAFIAMI Irmgard Bibermann

Fotografie są jednym z głównych elementów w tych materiałach dydaktycznych na temat losu europejskich Romów i Sinti i mogą być zastosowane w warunkach nauczania na różne sposoby: Stanowią dobre wprowadzenie do tematu oraz obrazują i ukazują fakty, prowokują pytania, są impulsem do dyskusji, jednocześnie będąc źródłami historycznymi.

Fotografie są też źródłami stanowiącymi wyzwanie: Wydaje się, że pokazują rzeczywistość, podczas gdy tak naprawdę często prezentują jedynie mały fragment tej rzeczywistości, wybrany przez fotografa. W niektórych przypadkach nawet pokazują wyreżyserowaną rzeczywistość. Musimy więc także brać pod uwagę cel, w jakim te zdjęcia były zrobione. Niektóre z fotografii na stronie zostały zrobione przez policję jako ewidencja dla celów kryminologicznych, inne przez lekarzy i etnologów dla celów pseudonaukowych badań. Prawie wszystkie natomiast oddają postrzeganie zmarginalizowanej mniejszości przez większość.

Podczas pracy ze zdjęciami, ważne jest, żeby na postrzeganie uczniów nie wpływały nagłówki bądź podpisy. Z tego powodu niektóre zdjęcia na stronie są prezentowane bez żadnego tekstu, aby umożliwić pracę nad rozwojem kompetencji.

Aby zastosować każdą z poniższych wskazówek dydaktycznych, niezbędna jest najpierw uważna analiza danego zdjęcia. Poprzez rozważenie tego, jakie wrażenie zdjęcie robi na uczniach oraz jak wpływa na formułowanie przez nich myśli, skojarzeń, uczuć czy nawet jakie reakcje fizyczne może wywoływać, uczniowie mogą stać się świadomi swoich własnych reakcji. Podejście metodyczne do opisu zawartości zdjęć przedstawione jest w formie pytań, odnoszących się do wyboru motywu, perspektywy i szczegółu, jak również kompozycji zdjęcia razem z pierwszym planem i środkiem. Twórcze metody zaprezentowano natomiast dla oglądania, opisywania i interpretowania zdjęć. Uczniowie uczą się, jak rozróżnić widzenie, opisywanie i interpretowanie. Otrzymują zestaw narzędzi do odbioru, rozumienia i klasyfikowania zdjęć (zobacz: Metody).

Na końcu dane zdjęcie umieszczone jest w historycznym kontekście. Z tego powodu każdemu zdjęciu towarzyszy krótki opis, zawierający szczegóły na temat fotografa (jeśli takie dane są dostępne), roku oraz celu/funkcji zdjęcia (naukowa, kryminologiczna, etnologiczna, reporterska, rodzinna fotografia). Uczniowie mogą również przejrzeć stronę, na której zdjęcie jest prezentowane w szerszym kontekście, łącznie z tytułem, głównym tekstem i informacjami dodatkowymi (Czy wiesz, że...).

Zaprezentowano również kilka przykładów, aby pokazać, które metody są odpowiednie do pracy z wybranymi zdjęciami.

Metode de utilizare a fotografiilor

Cele:

- Umiejętność uważnego patrzenia, umiejętność trafnej obserwacji
- Świadomość własnej reakcji i związane z tym etapy: zdolność do postrzegania i formułowania wrażeń
- Umiejętność kwestionowania zdjęć
- Rozumienie empatyczne: umiejętność oglądania zdjęć z użyciem empatii dla jego zawartości pod względem czasu, miejsca, osób i wydarzeń (kiedy, gdzie, kto, co)
- Dekonstrukcja zdjęć
- Umiejętność umiejscowienia zdjęć w ich historycznym kontekście

Czytanie zdjęć

„Czytanie“ zdjęć jak tekstu, od lewego górnego rogu do prawego dolnego rogu, linia po linii.
Rozumienie wszystkich szczegółów.

Wewnętrzny ekran

Przeanalizuj uważnie zdjęcie. Następnie zamknij oczy. Wyświetl zdjęcie na ekranie w swoim umyśle i zapamiętaj je. Otwórz oczy i porównaj stworzony przez siebie obraz ze zdjęciem.
Czy widzisz jakieś różnice?

Opowiedz zdjęcia

Znajdź partnera/partnerkę. Jedno z was zamyka oczy. Drugie – opisuje mu/jej zdjęcie jak najbardziej szczegółowo, jakby opisywał/a je niewidomemu przyjacielowi/przyjaciółce. Ważne jest, żeby opisująca osoba mówiła tylko o tym, co faktycznie widzi. Następnie pierwsza osoba, wciąż mając zamknięte oczy, opisuje obraz, który widzi na podstawie opisu. Na końcu pierwsza osoba otwiera oczy i porównuje obraz w swoim umyśle ze zdjęciem. Ważne jest, aby najpierw uświadomić uczniom różnicę między opisem a interpretacją: Widzę dużego mężczyznę przy oknie, spoglądającego na ulicę zwężonymi oczami (widzenie). Widzę potężnego mężczyznę przy oknie, który bacznie patrzy na ulicę (interpretowanie).

Przyswój zdjęcia

Przeanalizuj uważnie zdjęcie. Następnie napisz odpowiedzi na następujące pytania: Jakie myśli i skojarzenia przychodzą ci do głowy? Jakie budzą się w tobie uczucia? O czym przypomina ci to zdjęcie? Znajdź partnera/partnerkę i podzielcie się swoimi wrażeniami. Na końcu w szybkiej rundzie każdy dzieli się myślami, uczuciami i skojarzeniami na forum całej grupy.

Milczący dialog

Stwórzcie cztereosobowe grupy. Weźcie kartkę papieru. Przeanalizujcie uważnie zdjęcie. Zbierzcie przymiotniki, które waszym zdaniem opisują zdjęcie. Jedna z grup rozpoczyna i zapisuje pierwszy przymiotnik, a następnie w milczeniu przekazuje kartkę kolejnej grupie. Ta procedura powtarzana jest kilkakrotnie. Następnie połączcie się z kolejną grupą i zobaczcie, które słowa są takie same w obu grupach, a które się różnią. Zanotujcie rezultaty. Zaprezentujcie je całej grupie/klasie.

Wariant ćwiczenia:

Nauczyciel/nauczycielka wyświetla zdjęcie na ścianie. Uczniowie analizują je, a następnie zapisują swoje wrażenia na tablicy bądź brystolu. Robią to w milczeniu do momentu, aż przestaną pojawiać się nowe pomysły.

Pierwsze wrażenia

Analizuj zdjęcie przez kilka sekund, a następnie odłóż je na bok. Nie patrz na nie podczas pisania. Zapisz to, co przychodzi ci do głowy. Następnie popatrz na zdjęcie ponownie i rozwiń bądź dodaj coś do swoich notatek.

Wariant ćwiczenia:

Nauczyciel/nauczycielka wyświetla zdjęcie na ścianie przez kilka sekund i później wyłącza projektor. Uczniowie zapisują to, co przychodzi im do głowy. Następnie zdjęcie pokazane jest po raz kolejny i uczniowie rozwijają bądź dodają coś do swoich notatek.

Szeroki kąt – powiększenie

Przeanalizuj zdjęcie uważnie. Następnie przeprowadź pewien eksperyment:

Ustaw się tak, aby twoje oczy widziały szeroki kąt tj. spróbuj zobaczyć cały obraz jednocześnie. Być może musisz trzymać zdjęcie dalej od siebie czy wstać od ekranu komputera i zrobić krok w tył. Później skoncentruj wzrok tak, aby powiększyć obraz tj. staraj się skupić na jednym szczególe.

Następnie znowu popatrz z szerokiego kąta, później popatrz na zdjęcie w powiększeniu, tym razem skupiając się na innym szczególe.

Znajdź partnera/partnerkę i pokaż jemu/jej powiększony obraz, który widziałeś/aś w następujący sposób: Twój partner/partnerka zamyka oczy, a ty zakrywasz zdjęcie kartkami białego papieru w taki sposób, że widać jedynie na tym szczególe, który widziałeś/aś, gdy skupiałeś/aś wzrok, żeby powiększyć obraz.

Powiedz swojemu partnerowi/swojej partnerce, żeby otworzył/a oczy i popatrzyła na wybrany szczegół zdjęcia. Zmieńcie się miejscami.

Pierwszy plan – tło / Środek – obrzeża

Przeanalizuj uważnie zdjęcie. Co można zobaczyć na pierwszym planie, a co w tle?

Co jest na środku zdjęcia, a co na obrzeżach? Jakie wrażenie to wywołuje? Zadaj sobie pytanie czy fotograf zrobił to celowo czy nie.

Szczegóły

Weź kartkę białego papieru i zakryj nią część zdjęcia. Odśloniętą zostaw 1/3 zdjęcia od góry i przanalizuj tę część. Następnie zrób to samo z dolną 1/3 zdjęcia, a później środkową 1/3 fotografii. Użyj kilku kartek, żeby skoncentrować się na mniejszych detalach. Co zauważasz? Jak to wpływa na to, co widzisz?

Przespaceruj się po zdjęciach

Pozwól swoim oczom błądzić po zdjęciu. Wyobraź sobie, że jesteś na tym zdjęciu i możesz spacerować w ich wnętrzu. Co słyszysz (hałasy, głosy, słowa, zdania)? Jaki zapach czujesz? Co możesz poczuć?

Wariant ćwiczenia:

Wędruj po zdjęciu oczami. Wyobraź sobie, że przyjeżdżasz do wioski w tej konkretnej chwili.

Co tam widzisz? Zapisz to, co widzisz i czujesz.

Przepytaj zdjęcia

Przeanalizuj zdjęcie uważnie. Następnie stwórz pytania do obrazu:

Zastanawiam się, czy/ na temat....

Chciałbym/abym wiedzieć, czy....

Zadaję sobie pytanie, czy....

Tytuły zdjęć

Stwórzcie trzyosobowe grupy. Wyobraźcie sobie, że jesteście reporterami gazety codziennej na spotkaniu redakcyjnym. Zdjęcie, które widzicie, ma znaleźć się na pierwszej stronie.

Znajdźcie odpowiedni nagłówek i podpis pod zdjęciem. Przedstawcie efekty waszej pracy całej klasie.

Żywe zdjęcia

Wybierz osobę ze zdjęcia i napisz jego/jej krótką biografię: imię i nazwisko, wiek, największe marzenie, największa obawa. Opowiedz z perspektywy tej osoby co dzieje się w chwili uwiecznionej na zdjęciu. Później opowiedz, jak sytuacja wyglądała 10 minut przed zrobieniem zdjęcia.

Mówiące zdjęcia: chmurki z myślami

Wybierz jedną bądź dwie osoby ze zdjęcia i zastanów się, co mogły myśleć w momencie, kiedy to zdjęcie było robione.

Narysuj chmurkę i wpisz do niej ich myśli.

Stwórz trzyosobową grupę i podzielcie się swoimi pomysłami.

Kto wybrał którą osobę i dlaczego?

Czy ich myśli są podobne czy różnią się od siebie?

Mówiące zdjęcia: dialog

Wybierz dwie osoby ze zdjęcia i wyobraź sobie, że rozmawiają ze sobą. Napisz krótki dialog między nimi.

Wariant ćwiczenia:

Wybierz dwie osoby ze zdjęcia i wyobraź sobie, co mogłyby mówić w momencie, kiedy to zdjęcie było robione. Narysuj dymki i wpisz ich wypowiedzi.

Zmiana punktu obserwacyjnego

Wyobraź sobie, że obserwujesz scenę na zdjęciu z drugiej strony drogi. Zapisz to, co widzisz.

Narracja z punktu widzenia

Wyobraź sobie, że jesteś jedną z osób na zdjęciu, która widzi, co się dzieje jako obserwator w tle.

Napisz list do przyjaciela/przyjaciółki, w którym opisujesz swoje obserwacje i myśli.

Zmiana perspektywy

Przeanalizuj zdjęcie uważnie. Stwórzcie małe grupy. W ramach grup wymyślcie, jak zapozować, aby odtworzyć wydarzenie uwiecznione na zdjęciu. Zwróćcie uwagę na szczegóły, związane z naśladowaniem - gesty i postawę, jak również na to, co jest na środku zdjęcia. Następnie rozważcie, jak wyglądałoby to zdjęcie, gdyby zrobiła je któraś z osób na nim uwiecznionych. Co on/ona umieściliby na środku zdjęcia? Jakie przesłanie chciałby/aby tym zdjęciem przekazać?

Wcześniej – Teraz - Później

Stwórzcie małe grupy. W każdej grupie wymyślcie, jak zapozować, aby odtworzyć wydarzenie uwiecznione na zdjęciu najdokładniej, jak to możliwe. Zastanówcie się, co wydarzyło się pięć minut przed zrobieniem tego zdjęcia i co wydarzy się pięć minut po jego zrobieniu. Stwórzcie pozy grupowe dla każdej z tych sytuacji. Następnie zaprezentujcie je na forum. Publiczność musi zamknąć oczy, podczas gdy prezentująca grupa będzie ustawiać się na scenie do pierwszej pozy. Publiczność usłyszy, kiedy ma otworzyć oczy, będą mogli wtedy przez kilka minut przeanalizować pozę, zanim znów zamkną oczy. Ta sama procedura musi zostać powtórzona przy kolejnych dwóch pozach grupy. Efektem będzie pewien rodzaj animowanego filmu w umysłach odbiorców.

Różne stanowiska

Przeanalizujcie zdjęcie uważnie. Stwórzcie małe grupy. Przyjmijcie perspektywę każdej osoby ze zdjęcia po kolei – jedną po drugiej. Powiedzcie, jakie wydarzenia mają miejsce z perspektywy różnych osób.

Przykłady z Materiałów Dydaktycznych

Karta ćwiczeń A.1

Czytaj zdjęcie

„Przeczytaj” zdjęcie od lewego górnego rogu do prawego dolnego rogu, linia po linii. Zwracaj uwagę na szczegóły.

Szczegóły

Weź białą kartkę papieru i zakryj część zdjęcia. Odśloniętą zostaw 1/3 zdjęcia od góry i przanalizuj tę część. Następnie zrób to samo z dolną 1/3 zdjęcia, a później środkową 1/3 fotografii. Użyj kilku kartek, żeby skoncentrować się na mniejszych detalach. Co zauważasz? Jak to wpływa na to, co widzisz?

Tytuł zdjęcia

Stwórzcie trzyosobowe grupy. Wyobraźcie sobie, że jesteście reporterami gazety codziennej na spotkaniu redakcyjnym. Zdjęcie, które widzicie, ma znaleźć się na pierwszej stronie. Znajdźcie odpowiedni nagłówek i podpis pod zdjęciem. Przedstawcie efekty waszej pracy całej klasie.

Myśl zdjęciem

Otwórz podstronę A1 w witrynie www.romasintigenocide.eu. Porównaj swoje wrażenia i przemyślenia z informacjami, znalezionymi w tekście na stronie, i szczegółami zdjęcia. Spróbuj dowiedzieć się, kiedy to zdjęcie zostało zrobione, przez kogo i w jakim celu.

Karta ćwiczeń A.3

Szeroki kąt – powiększenie

Przeanalizuj zdjęcie uważnie. Następnie przeprowadź pewien eksperyment: Ustaw się tak, aby twoje oczy widziały szeroki kąt tj. spróbuj zobaczyć cały obraz jednocześnie. Być może musisz trzymać zdjęcie dalej od siebie czy wstać od ekranu komputera i zrobić krok w tył. Później skoncentruj wzrok tak, aby powiększyć obraz tj. staraj się skupić na jednym szczególe. Następnie znowu popatrz z szerokiego kąta, później popatrz na zdjęcie w powiększeniu, tym razem skupiając się na innym szczególe. Znajdź partnera/partnerkę i pokaż jemu/jej powiększony obraz, który widziałeś/aś w następujący sposób: Twój partner/partnerka zamyka oczy, a ty zakrywasz zdjęcie kartkami białego papieru w taki sposób, że widać jedynie na tym szczególe, który widziałeś/aś, gdy skupiałeś/aś wzrok, żeby powiększyć obraz. Powiedz swojemu partnerowi/swojej partnerce, żeby otworzył/a oczy i popatrzyła na wybrany szczegół zdjęcia. Zmieńcie się miejscami.

Przespaceruj się po zdjęciu

Ponownie przeanalizuj uważnie zdjęcie i postaw pytania, związane z tym, co jest na nim przedstawione. Zrób to w ten sposób:

- _ Zastanawiam się, czy/nad...
- _ Chciałbym/ałabym wiedzieć, czy...
- _ Zadaje sobie pytanie, czy.....

Pytania są następnie zbierane w grupie i zapisywane na brystolu.

Przypuszczaj o zdjęciu

- _ Jaki był cel zrobienia tego zdjęcia?
- _ Kiedy zostało zrobione?
- _ Jakie miało wywrzeć wrażenie?
- _ Jakie przesłanie miało przekazywać?

Myśl zdjęciem

Otwórz podstronę A3 w witrynie www.romasintigenocide.eu. Porównaj swoje wrażenia i przemyślenia z informacjami, znalezionymi w tekście na stronie, i szczegółami zdjęcia. Spróbuj dowiedzieć się, kiedy to zdjęcie zostało zrobione, przez kogo i w jakim celu. Postaraj się odpowiedzieć na powyższe pytania, a później sprawdź fakty, żeby zobaczyć, czy twoje przypuszczenia były słuszne.

Karta ćwiczeń A.6

Wewnętrzny ekran

Przeanalizuj uważnie zdjęcie. Następnie zamknij oczy. Wyświetl zdjęcie na ekranie w swoim umyśle i zapamiętaj je. Otwórz oczy i porównaj stworzony przez siebie obraz ze zdjęciem. Czy widzisz jakieś różnice?

Zmiana punktu obserwacyjnego

Wyobraź sobie, że obserwujesz scenę na zdjęciu z drugiej strony drogi. Zapisz to, co widzisz.

Wcześniej – Teraz - Później

Stwórzcie małe grupy (maksymalnie 5 uczniów). W każdej grupie wymyślcie, jak zapozować, aby odtworzyć wydarzenie uwiecznione na zdjęciu najdokładniej, jak to możliwe. Zastanówcie się, co wydarzyło się pięć minut przed zrobieniem tego zdjęcia i co wydarzy się pięć minut po jego zrobieniu. Stwórzcie pozy grupowe dla każdej z tych sytuacji.

Zaprezentujcie pozy całej grupie. Publiczność musi zamknąć oczy, podczas gdy prezentująca grupa będzie ustawiać się na scenie do pierwszej pozy. Publiczność usłyszy, kiedy ma otworzyć oczy, będą mogli wtedy przez kilka minut przeanalizować pozę, zanim znów zamkną oczy. Ta sama procedura musi zostać powtórzona przy kolejnych dwóch pozach grupy. Efektem będzie pewien rodzaj animowanego filmu w umysłach odbiorców.

Myśl zdjęciem

Otwórz podstronę A6 w witrynie www.romasintigenocide.eu. Porównaj swoje wrażenia i przemyślenia z informacjami, znalezionymi w tekście na stronie, i szczegółami zdjęcia. Spróbuj dowiedzieć się, kiedy to zdjęcie zostało zrobione, przez kogo i w jakim celu.

Karta ćwiczeń B.3

Opowiadanie zdjęć

Znajdź partnera/rkę. Osoba A zamyka oczy. Osoba B opisuje osobie A zdjęcie jak najbardziej szczegółowo, jakby opisywał/a je niewidomemu przyjacielowi/przyjaciółce. Ważne jest, żeby opisująca osoba mówiła tylko o tym, co faktycznie widzi. Następnie osoba A, wciąż mając zamknięte oczy, opisuje obraz, który widzi na podstawie opisu. Na końcu osoba A otwiera oczy i porównuje obraz w swoim umyśle ze zdjęciem. Ważne jest, aby najpierw uświadomić uczniom różnicę między opisem a interpretacją: Widzę dużego mężczyznę przy oknie, spoglądającego na ulicę zwężonymi oczami (widzenie). Widzę potężnego mężczyznę przy oknie, który bacznie patrzy na ulicę (interpretowanie).

Mówiące zdjęcia: dialog

Wybierz dwie osoby ze zdjęcia i wyobraź sobie, że rozmawiają ze sobą. Napisz krótki dialog między nimi. Wariant ćwiczenia: Wybierz dwie osoby ze zdjęcia i wyobraź sobie, co mogłyby mówić w momencie, kiedy to zdjęcie było robione. Narysuj dymki i wpisz ich wypowiedzi.

Różne stanowiska

Przeanalizujcie zdjęcie uważnie. Stwórzcie małe grupy. Przyjmijcie perspektywę każdej z trzech osób na pierwszym planie na zdjęciu i jednej z osób w tle po kolei – jedną po drugiej. Powiedzcie, jakie wydarzenia mają miejsce z perspektywy różnych osób.

Myśl zdjęciem

Otwórz podstronę B3 w witrynie www.romasintigenocide.eu. Porównaj swoje wrażenia i przemyślenia z informacjami, znalezionymi w tekście na stronie, i szczegółami zdjęcia. Spróbuj dowiedzieć się, kiedy to zdjęcie zostało zrobione, przez kogo i w jakim celu.

Karta ćwiczeń B.7

Przespaceruj się po zdjęciu

Pozwól swoim oczom błędzić po zdjęciu. Wyobraź sobie, że jesteś na tym zdjęciu i możesz spacerować w jego wnętrzu. Co słyszysz (hałasy, głosy, słowa, zdania)? Jaki zapach czujesz? Co możesz poczuć? Wariant ćwiczenia: Wędruj po zdjęciu oczami. Wyobraź sobie, że przyjeżdżasz do wioski w tej konkretnej chwili. Co tam widzisz? Zapisz to, co widzisz i czujesz.

Pierwszy plan – tło

Przeanalizuj uważnie zdjęcie. Co można zobaczyć na pierwszym planie, a co w tle? Co jest na środku zdjęcia, a co na obrzeżach? Jakie wrażenie to wywołuje? Zadań sobie pytanie czy fotograf zrobił to celowo czy nie.

Mówiące zdjęcia: chmurki z myślami

Wybierz jedną bądź dwie osoby z pierwszego planu na zdjęciu i jedną bądź dwie osoby w tle i zastanów się, co mogły myśleć w momencie, kiedy to zdjęcie było robione. Narysuj chmurkę i wpisz do niej ich myśli. Stwórz trzyosobową grupę i podzielcie się swoimi pomysłami. Kto wybrał którą osobę i dlaczego? Czy ich myśli są podobne czy różnią się od siebie?

Myśl zdjęciem

Otwórz podstronę B7 w witrynie www.romasintigenocide.eu. Porównaj swoje wrażenia i przemyślenia z informacjami, znalezionymi w tekście na stronie, i szczegółami zdjęcia. Spróbuj dowiedzieć się, kiedy to zdjęcie zostało zrobione, przez kogo i w jakim celu.

Karta ćwiczeń C.2

Milczący dialog

Stwórzcie cztereosobowe grupy. Weźcie kartkę papieru. Przeanalizujcie uważnie zdjęcie. Zbierzcie przymiotniki, które waszym zdaniem opisują zdjęcie. Jedna z grup rozpoczyna i zapisuje pierwszy przymiotnik, a następnie w milczeniu przekazuje kartkę kolejnej grupie. Ta procedura powtarzana jest kilkakrotnie. Następnie połączcie się z kolejną grupą i zobaczcie, które słowa są takie same w obu grupach, a które się różnią. Zanotujcie rezultaty. Zaprezentujcie je całej grupie/klasie. Wariant ćwiczenia: Nauczyciel/nauczycielka wyświetla zdjęcie na ścianie. Uczniowie analizują je, a następnie zapisują swoje wrażenia na tablicy bądź brystolu. Robią to w milczeniu do momentu, aż przestaną pojawiać się nowe pomysły.

Przepytaj zdjęcie

Ponownie przeanalizuj zdjęcie uważnie i postaw pytania, związane z tym, co przedstawia.

Zrób to w ten sposób:

- _ Zastanawiam się, czy/ na temat....
- _ Chciałbym/abym wiedzieć, czy....
- _ Zadać sobie pytanie, czy....

Pytania są następnie zbierane w grupie i zapisywane na brystolu przez lidera grupy.

Zmiana perspektywy

Stwórzcie małe grupy. W ramach grup wymyślcie, jak zapozować, aby odtworzyć wydarzenie uwiecznione na zdjęciu. Zwróćcie uwagę na szczegóły, związane z naśladowaniem - gesty i postawę, jak również na to, co jest na środku zdjęcia. Następnie rozważcie, jak wyglądałoby to zdjęcie, gdyby zrobiła je kobieta, uwieczniona na zdjęciu. Co ona umieściłaby na środku zdjęcia? Jakie przesłanie chciałaby tym zdjęciem przekazać? Stwórzcie taką pozę grupową, aby to zilustrować. Zaprezentujcie obie pozy całej grupie.

Myśl zdjęciem

Otwórz podstronę C2 w witrynie www.romasintigenocide.eu. Porównaj swoje wrażenia i przemyślenia z informacjami, znalezionymi w tekście na stronie, i szczegółami zdjęcia. Spróbuj dowiedzieć się, kiedy to zdjęcie zostało zrobione, przez kogo i w jakim celu. Spróbuj znaleźć odpowiedzi na powyższe pytania.

Karta ćwiczeń C.10

Przyswój zdjęcia

Przeanalizuj uważnie zdjęcie. Następnie napisz odpowiedzi na następujące pytania:

_ Jakie myśli i skojarzenia przychodzą ci do głowy?

_ Jakie budzą się w tobie uczucia?

O czym przypomina ci to zdjęcie? Znajdź partnera/partnerkę i podzielcie się swoimi wrażeniami.

Na końcu w szybkiej rundzie każdy dzieli się myślami, uczuciami i skojarzeniami na forum całej grupy.

Pierwszy plan – tło

Przeanalizuj uważnie zdjęcie. Co można zobaczyć na pierwszym planie, a co w tle? Co jest na środku zdjęcia, a co na obrzeżach? Jakie wrażenie to wywołuje? Zadań sobie pytanie - czy fotograf zrobił to celowo czy nie.

Tytuł zdjęcia

Stwórzcie trzyosobowe grupy. Wyobraźcie sobie, że jesteście reporterami gazety codziennej na spotkaniu redakcyjnym. Zdjęcie, które widzicie, ma znaleźć się na pierwszej stronie. Znajdźcie odpowiedni nagłówek i podpis pod zdjęciem. Przedstawcie efekty waszej pracy całej klasie.

Myśl zdjęciem

Otwórz podstronę C10 w witrynie www.romasintigenocide.eu. Porównaj swoje wrażenia i przemyślenia z informacjami, znalezionymi w tekście na stronie, i szczegółami zdjęcia. Spróbuj dowiedzieć się, kiedy to zdjęcie zostało zrobione, przez kogo i w jakim celu.

Karta ćwiczeń D.8

Pierwsze wrażenia

Analizuj zdjęcie przez kilka sekund, a następnie odłóż je na bok. Nie patrz na nie podczas pisania. Zapisz to, co przychodzi ci do głowy. Następnie popatrz na zdjęcie ponownie i rozwiń bądź dodaj coś do swoich notatek. Wariant ćwiczenia: Nauczyciel/nauczycielka wyświetla zdjęcie na ścianie przez kilka sekund i później wyłącza projektor. Uczniowie zapisują to, co przychodzi im do głowy. Następnie zdjęcie pokazane jest po raz kolejny i uczniowie rozwijają bądź dodają coś do swoich notatek.

Przepytaj zdjęcie

Ponownie przeanalizuj zdjęcie uważnie i postaw pytania, związane z tym, co przedstawia.

Zrób to w ten sposób:

- _ Zastanawiam się, czy/ na temat....
- _ Chciałbym/abym wiedzieć, czy....
- _ Zadaję sobie pytanie, czy....

Pytania są następnie zbierane w grupie i zapisywane na brystolu przez lidera grupy.

Narracja z punktu widzenia

Wyobraź sobie, że jesteś chłopcem, obserwującym scenę na zdjęciu z ogrodowego płotu.

Napisz list do przyjaciela/przyjaciółki, w którym opisujesz swoje obserwacje i myśli.

Myśl zdjęciem

Otwórz podstronę D8 w witrynie www.romasintigenocide.eu. Porównaj swoje wrażenia i przemyślenia z informacjami, znalezionymi w tekście na stronie, i szczegółami zdjęcia. Spróbuj dowiedzieć się, kiedy to zdjęcie zostało zrobione, przez kogo i w jakim celu.

Dodatkowe materiały: HODONÍN U KUNSTÁTU

Milczący dialog

Stwórzcie cztereosobowe grupy. Weźcie kartkę papieru. Przeanalizujcie uważnie zdjęcie. Zbierzcie przymiotniki, które waszym zdaniem opisują zdjęcie. Jedna z grup rozpoczyna i zapisuje pierwszy przymiotnik, a następnie w milczeniu przekazuje kartkę kolejnej grupie. Ta procedura powtarzana jest do momentu, gdy nikt nie może wymyślić żadnego nowego słowa. Następnie połączcie się z kolejną grupą i zobaczcie, które słowa są takie same w obu grupach, a które się różnią. Zanotujcie rezultaty. Zaprezentujcie je całej grupie/klasie. Wariant ćwiczenia: Nauczyciel/nauczycielka wyświetla zdjęcie na ścianie. Uczniowie analizują je, a następnie zapisują swoje wrażenia na tablicy bądź brystolu. Robią to w milczeniu do momentu, aż przestaną pojawiać się nowe pomysły.

Żywe zdjęcie

Wybierz osobę ze zdjęcia i napisz jego/jej krótką biografię: imię i nazwisko, wiek, największe marzenie, największa obawa. Opowiedz z perspektywy tej osoby, co dzieje się w chwili uwiecznionej na zdjęciu. Później opowiedz, jak sytuacja wyglądała 10 minut przed zrobieniem zdjęcia. Spróbuj przewidzieć, jak sytuacja wyglądałaby 10 minut po jego zrobieniu.

Myśl zdjęciem

Otwórz kartę ćwiczeń HODONÍN U KUNSTÁTU w witrynie www.romasintigenocide.eu. Porównaj swoje wrażenia i przemyślenia z informacjami, znalezionymi w tekście na stronie, i szczegółami zdjęcia. Spróbuj dowiedzieć się, kiedy to zdjęcie zostało zrobione, przez kogo i w jakim celu.

**JAK MOŻEMY DEKONSTRUOWAĆ HISTORYCZNE PERSPEKTYWY,
OPARTE NA STEREOTYPACH? Robert Sigel**

Historia jest czymś więcej niż przedstawieniem wydarzeń historycznych. Historia również obejmuje selekcję, diagnozę, łączenie i tworzenie znaczenia. Historycy odgrywają eksperckie role w tym procesie. Ich działania nie mają miejsca w próżni, ale w istniejących i realnych społeczeństwach. Wynikiem tych działań jest historia i to, jak jest zapisana i przekazywana: określona historyczna narracja.

Te historyczne narracje są więc konstrukcjami. Konstrukcja narracji obejmuje tworzenie wizerunków własnych i zewnętrznych: obrazów własnej grupy jako wyobrażeń o sobie (rodzynie, grupie etnicznej, narodzie, rasie, wspólnocie religijnej etc.) i obrazów innych grup jako wizerunków grup obcych (rodziny, grupy etnicznej, narodu, rasy, wspólnoty religijnej etc.). Tworzenie takich obrazów obejmuje używanie stereotypów, tj. przypisywanie określonych cech charakterystycznych i wzorów zachowań. Stereotypy nie są tożsame z uprzedzeniami: uprzedzenia zawsze zawierają negatywne elementy, podczas gdy przypisywanie cech w formie stereotypów może stanowić pozytywną, negatywną czy neutralną ocenę.

Historyczne narracje i wyobrażenia, które są w nich zawarte, muszą być ciągle i wielokrotnie poddawane ponownej ocenie. Wyobrażenia, zarówno o własnej grupie, jak i grupach obcych, mogą stać się stereotypami. Te stereotypy coraz bardziej oddalają się od rzeczywistości aż do momentu, kiedy przestają ją odzwierciedlać. Potrzeba ponownej ich oceny jest szczególnie klarowna, jeśli chodzi o wizerunek tzw. „cygana“. Od bardzo dawna wyobrażenie to opiera się na stereotypach i uprzedzeniach i pozostaje bardzo daleko od rzeczywistości. To właśnie te uprzedzenia stały się podstawą do stygmatyzacji, pozbawiania praw, prześladować i ludobójstwa za rządów narodowych socjalistów.

Ponowna ocena historycznych narracji i wyobrażeń, które zawierają, jest także częścią składową w uczeniu się o historii. Proces znany jako dekonstrukcja jest narzędziem ponownej oceny. Dekonstrukcja pokazuje rozwój historycznej narracji poprzez ujawnienie pierwotnego procesu jej tworzenia. W procesie dekonstrukcji analizowana narracja staje się przedmiotem różnorodnych fundamentalnych pytań i rozważań:

- _ Czy analizowane wydarzenie da się zweryfikować?
- _ Czy analizowane wydarzenie jest reprezentatywne?
- _ Jakie powiązania, przyczyny i konsekwencje są częścią prezentowanego poglądu?
- _ Jakie powiązania, przyczyny i konsekwencje są sugerowane, bez dostarczenia dowodu na ich istnienie?
- _ Jakie możliwe powiązania, przyczyny i konsekwencje są ignorowane?
- _ Jakie inne, alternatywne, rozbieżne, przeciwne argumenty i wyjaśnienia są możliwe?
- _ Jakie motywy mogą stać za przedstawianym poglądem?

W nauczaniu, dekonstrukcja stereotypów może być przeprowadzona na różne sposoby. Wybór metody zależy od wielu czynników, łącznie z wiekiem uczniów, ich wiedzą początkową, ich kompetencjami, związanymi z analizą i kwestionowaniem, znajomości metod indywidualnych, umiejętności refleksji i oceny etc. Wiele z tych czynników odnosi się w równym stopniu do nauczycieli.

Materiały na tej stronie dają wiele możliwości do praktycznego wdrażania następujących metod dydaktycznych:

Zmiana perspektywy

Zmiana perspektywy jest próbą widzenia innych ich własnymi oczami, jak również widzenia własnej grupy oczami innych. Przyjęcie perspektywy trzeciej strony nie jest łatwe. Odgrywanie ról jako forma wizualizacji, pisanie pamiętników, listów i piosenek czy inne formy artystycznej ekspresji mogą stanowić wstęp do takiej próby zmiany perspektywy.

Obserwator jako świadek

Docelowo ta metoda też obejmuje zmianę perspektywy: niezależna opinia neutralnego obserwatora jest konieczna, żeby ocenić dane wydarzenie. Odgrywanie ról w sali sądowej jest tu jedną z możliwości, można też zaplanować inną formę wysłuchania stron, w której fakty, związane ze sprawą, muszą zostać ustalone. Ta metoda służy budowaniu silnego moralnego poczucia sprawiedliwości u młodych ludzi.

Jednostka i grupa

Stereotypowe poglądy o grupach są zawsze uogólnieniami; nie biorą pod uwagę indywidualności członków i członkiń grupy i z założenia ignorują odmienności i różnice. Można to zobrazować za pomocą różnych przykładów, takich jak nawyki żywieniowe i zachowania przy stole, zasady i standardy, przyjęte w danej rodzinie czy oczekiwania co do czasu wolnego i aktywności z nim związane. Takie wnioski, wynikające z własnego doświadczenia i życia poszczególnych mogą być wykorzystane jako narzędzie analityczne: Wyobrażenia o własnej grupie (klasie w szkole, rodzinie, grupie etnicznej, rasie, wspólnocie religijnej etc.) tracą swoją hermetyczność i to samo można zastosować do wyobrażeń o grupach obcych.

Biographies retold or continued

Biografie opowiedziane na nowo czy kontynuowane
Życiorysy Romów i Sinti – jak członków i członkiń innych prześladowanych grup – zostały brutalnie przerwane. Życia osób, które ocalały, toczyły się dalej, ale towarzyszyła im poważna, dożywotnia trauma. Śledzenie biografii osób, które przetrwały prześladowania aż do dziś, daje możliwość zrozumienia zarówno zagrożeń stereotypizacji, jak i indywidualności ludzi – każdej i każdego z własnym potencjałem. Inna możliwość to poproszenie uczniów i uczennic, aby wyobrazili sobie, jak mogłoby wyglądać życie danej osoby, która została zamordowana i w ten sposób próbować wyjść poza uprzedzenia, które doprowadziły do jej zamordowania i dostrzec pełen potencjał, jaki mogły mieć przykładowo dzieci romskie i sintowskie.

Te i inne metody dydaktyczne mogą otworzyć drogę do fundamentalnych przemyśleń i pytań, wspomnianych powyżej. W niektórych indywidualnych przypadkach mogą też doprowadzić do szczegółowej obserwacji, analizy i dyskusji na temat stereotypów, ich powstawania, uzasadnień i skutków. Szczegółowa wiedza faktograficzna jest podstawą do każdej pracy dekonstrukcyjnej; materiały na tej stronie właśnie taką wiedzę oferują.